

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Remontu budynku kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Gliźnie

Dz. gruntowa Nr 213 obręb Glisno , 69-210 Lubniewice

1. Dane ogólne obiektu.
2. Historia obiektu.
3. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń.
4. Przedmiot opracowania.
5. Roboty renowacyjno-konserwatorskie.
6. Dokumentacja zdjęciowa.

I. Dane ogólne obiektu

Kościół zlokalizowany w centrum wsi pomiędzy drogą powiatową Glisno – Dębowiec i drogą gminną na działce nr 213 o powierzchni 0,28 ha.

Kościół posadowiony nietypowo- oś w kierunku północny zachód – północny wschód równoległe do progi powiatowej. W celu uproszczenia przyjęto wejście główne – kier. zachód, ołtarz – kier. wschód. Budynek dwukondygnacyjny, murowany, nie podpiwniczony, poddasze nieużytkowe. Ławy fundamentowe wykonane z kamienia łamanego, otynkowane zaprawą cementową. Ściany zewnętrzne i wewnętrzne z cegły ceramicznej otynkowane tynkiem wapienno-cementowym. Dach główny o konstrukcji płatwiowo - jętkowej z dwoma ścianami stolcowymi, dwuspadowy, kryty dachówką karpiówką układana w koronkę. Dach wieży drewniany, czterospadowy, kryty blachą płaską miedzianą. Stolarka okienna i drzwiowa drewniana. Strop- belki drewniane, deskowane dwustronnie. Więźba dachowa drewniana. Dach nawy głównej skośny (pochylenie 60%) kryty dachówką. Dach wieży czterospadowy kryty blachą miedzianą.

Rok budowy – 1837.

Powierzchnia zabudowy – 469,3 m²

Kubatura – 6744,3 m³

Nr w rejestrze zabytków KOK-I-61/76

II. Historia obiektu

Kościół został wybudowany w 1837 roku w stylu klasycystycznym według projektu Karla Fridrika Schinkla na miejscu wcześniejszego stawu wiejskiego. Był on kościołem ewangelickim do momentu poświęcenia go na kościół rzymsko-katolicki w 1946 roku. Ostatni remont kościoła realizowano w latach 2006 – 2014. W latach 2006 -2007 wykonano remont dachu, stropu, instalacji elektrycznej, tynków wewnętrznych i zewnętrznych. W latach 2008 -2014 sukcesywnie odtwarzano stolarkę okienną. W 2014 roku wykonano również remont schodów wejściowych do kościoła od strony zachodniej.

III Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

Ogólnie budynek kościoła jest w dobrym stanie technicznym za wyjątkiem strefy przyziemia. Gdzie na skutek występującego w ścianach transportu kapilarnego wody występuje zawilgocenie tynków powyżej cokołu. Woda znajdująca się w murze do wysokości przyziemia przemieszcza się w nim pionowo. W związku z tym, że powyżej poziomu gruntu cokół jest otynkowany zaprawą cementową odparowanie wilgoci odbywa się wyżej w ścianie ceglanej otynkowanej. Krystalizujące sole powodują niszczenie tynku zarówno po stronie zewnętrznej i wewnętrznej.

Ściany fundamentowe i cokół .

Murowane z kamienia łupanego gr. ok. 85 cm, murowane na zaprawie wapienno-piaskowej. Ściany na cokole z tynkiem cementowym. – do usunięcia.

Ściany zewnętrzne murowane z cegły pełnej, grubości 70 cm. Ściany zewnętrzne budynku nie posiadają zarysowań, spękań i odchyłeń od pionu.

Ściany zewnętrzne są od zewnątrz i od zewnątrz tynkowane tynkiem wapienno-cementowym malowane farbami . Od strony przyziemia do wysokości 1,5 – 2,0 m zawilgocenia, widoczne ślady zmurszenia i wypłukania zaprawy spowodowane ich częściowym zawilgoceniem i działaniem czynników atmosferycznych . Uszkodzenia te nie wpływają w sposób istotny na nośność ścian zewnętrznych. Stan techniczny ścian zewnętrznych budynku - dobry.

Tynk zewnętrzny w strefie przyziemia posiada liczne ubytki. Na skutek niszczącego działania wody, wiatru i mrozu nastąpiła degradacja tynku. W miejscach penetracji wody nastąpiło ich kruszenie i wypłukanie co doprowadziło do znacznych ubytków.

Tynk wewnętrzny na skutek występującego w ścianie transportu kapilarnego wody występuje zawilgoconie tynków od strony posadzki i ich miejscowe uszkodzenia (odspojenia).

Stolarka drzwiowa zewnętrzna – drzwi dwuskrzydłowe symetryczne otwierane do wnętrza budynku. Zawiasy drzwi w osi pionowej. Obecnie pomalowane kilkukrotnie olejną farbą brązową. Pod wpływem czynników atmosferycznych, płynącego czasu, uszkodzeń mechanicznych wielokrotne nawarstwienia farb olejnych łuszczą się, posiadają ubytki i wykazują gęstą siatkę spękań powtarzających spękania drewna. Elementy drewniane ozdobne posiadają ubytki. Do wykonania stolarki użyto drewno miękkie - sosna. Żelazo kute zastosowano do wykonania klamki i szyldów.

IV. Przedmiot opracowania

Przedmiotem opracowania są działania konserwatorskie polegające na ochronie obiektu przed dalszą destrukcją (nadmiernym oddziaływaniem warunków atmosferycznych na budynek) i przywrócenie obiektowi pierwotnych walorów estetycznych.

W ramach remontu planuje się wykonanie następujących prac:

- Naprawę cokołu poprzez usunięcie tynku cementowego,
- Naprawę zawilgoconych, uszkodzonych tynków zewnętrznych,
- Naprawę zawilgoconych, uszkodzonych tynków wewnętrznych,
- Renowację zewnętrznych drzwi głównego wejścia.

V. Roboty renowacyjno-konserwatorskie

W zakresie naprawy cokołu:

Cokół.

Istniejący tynk cementowy na kamieniach należy usunąć mechanicznie i doczyścić chemicznie.

Po usunięciu tynku z kamieni należy uzupełnić fugę zaprawą wapienno – trassową na naturalnym wapnie – np. zaprawę **Optosan TrassFuge**.

Aplikację zaprawy w spoinach wykonywać ręcznie oraz za pomocą kartusza wyciskarki.

Wykonanie spoin mineralnych w kolorystyce zgodnej ze spoiną oryginalną, odpowiednio do miejsca uzupełnień. Kształt spoiny należy profilować ręcznie.

W strefie przyziemia należy założyć spoiny o zwiększonej pojemności tzw. odsalających

W zakresie naprawy tynków zewnętrznych :

Przed przystąpieniem do prac remontowych sugeruje się pobranie próbek tynków nad cokół oraz na wysokości 2 m (w miejscach najbardziej uszkodzonych) w celu wykonania laboratoryjnych badań określających poziom zasolenia.

Należy skuć stare tynki w pasie około 1m ponad widoczny poziom zawilgocenia. Pogłębić spoiny na ok. 2 cm.

Proponuje się usunięcie zaprawy ze spoin do głębokości 2 cm. W trakcie kolejnych zabiegów na murze ograniczy to możliwość migracji skumulowanych w zaprawie rozpuszczalnych soli mineralnych.

Następnie nałożyć tynki renowacyjne w kolejności i grubościach warstw zależnie od rodzaju i stopnia zasolenia.

Proponowany system wypraw zgodny z obowiązującą Instrukcją WTA:

- **Optosan HSB Haftspritzbewurf** – odporna na sole obrzutka w pełni przepuszczalna dla wody
- **Optosan ASP Ausgleichs-Porengrundputz** – wyrównawczy tynk o wysokiej porowatości
- **Optosan USP Universal-Sanierputz** – hydrofobowy tynk renowacyjny

Tabele ukazujące uwarunkowanie układu tynków w stosunku do stopnia zasolenia:

Klasyfikacja obciążenia solami wg WTA 2-9-04

Rodzaj soli	Stopień zasolenia %		
	niski	średni	wysoki
Azotany (NO ₃ ⁻)	< 0,1	0,1 – 0,3	> 0,3
Siarczany (SO ₄ ²⁻)	< 0,5	0,5 – 1,5	> 1,5
Chlorki (Cl ⁻)	< 0,2	0,2 – 0,5	> 0,5

Układ warstw tynków renowacyjnych w zależności od stopnia zasolenia

stopień zasolenia	układ warstw	grubość [mm]	
Niski	Wymiana spoin Optosan ASP	≥ 20	
	Obrzutka Optosan HSB	≤ 5	
	tynk renowacyjny Optosan USP	≥ 20	
Średni do wysokiego	Wymiana spoin Optosan ASP	≥ 20	
	Obrzutka Optosan HSB	≤ 5	
	tynk renowacyjny Optosan USP	$\geq 10-20$	
	tynk renowacyjny Optosan USP	$\geq 10-20$	
	Alternatywnie		
	Wymiana spoin Optosan ASP	≥ 20	
	Obrzutka Optosan HSB	≤ 5	
	tynk podkładowy Optosan ASP	≥ 10	
	tynk renowacyjny Optosan USP	≥ 15	

W zakresie naprawy tynków wewnętrznych:

Uszkodzone tynki cementowo-wapienne należy usunąć do cegły lub kamienia. Następnie wykonać obrzutkę szczepną np. Optosan HSB. Następnie nałożyć hydrofobowy tynk magazynujący Optosan USP, następnie scalić strukturę tynkiem cienkowarstwowym Optosan .

W przypadku gdy nie występuje ryzyko zawilgocenia można zastosować tynk wapienno-trassowy Optosan RenoPutz a potem cienkowarstwowym . Malowanie farbą wysokodyfuzyjną mineralną, silikatową Optosan Mineralin w istniejącej kolorystyce.

W zakresie renowacji drzwi zewnętrznych:

Stolarka drzwi wejściowych zostanie poddana pełnej konserwacji. Z powierzchni drewna należy usunąć wszystkie wtórne nawarstwienia. Usunięcie starej farby do surowego drewna mechanicznie za pomocą gorącego powietrza (zabrania się opalania drewna ogniem), czyszczenie drucianą szczotką, szlifowanie papierem ściernym. Drewno poddać zabiegom dezynsekcji oraz impregnacji wzmacniającej. Zniszczone elementy drewniane drzwi zostaną wymienione na nowe a ubytki uzupełnione w drewnie lub w kitach z mączki drewnianej lub kitem do drewna Araldite. Dezynsekcja preparatem owadobójczym. Proponuje się zastosowanie preparatów np. Adolit Holzwurmfrei, Multi GS, Anti Insekt Plus firmy Remmers. Impregnacja strukturalna drewna preparatem żywicznym o niskiej lepkości w

miejscach osłabionych, np. roztworem żywicy akrylowej Paraloid B-72 w toluenie o stężeniu 3% – 7% (stężenie roztworu dobrane). Metoda powlekania oraz iniekcji. Malowanie farbą podkładową a następnie dwie warstwy wykończeniowej np. Tikurilla Everal Agua Primer oraz Tikurilla Everal Agua Matt 10 lub równoważne. Kolorystyka drzwi będzie nawiązywać do oryginalnej – ciemny orzech.

Powyższy program konserwatorski jest programem ramowym, opartym na analizie wizualnej. Założenia konserwatorskie ujęte w/w dokumentacji mogą ulec zmianie podczas robót konserwatorskich i całkowitym rozpoznaniu obiektu.

Działania konserwatorskie należy dokumentować fotograficznie i opisowo na wszystkich etapach prac.

Jakiegokolwiek ewentualne zmiany w technologii czy sposobie wykonania należy uzgadniać na bieżąco ze służbami konserwatorskimi. Zawarte w programie prac materiały są produktami sugerowanymi. Można zastosować materiały innych firm, ale odpowiadające jakością i przeznaczeniem preparatom zaproponowanym w dokumentacji. Zmianę materiałów należy uzgodnić ze służbami konserwatorskimi.

Należy wykonać opisową i fotograficzną dokumentację powykonawczą dokumentującą stan obiektu w trakcie renowacji i po ukończeniu prac.

Opracował:

Prof. dr hab. Dariusz Markowski - konserwator dzieł sztuki

Prof. zw. dr hab. Dariusz Markowski
konserwator dzieł sztuki

Fot. 1. Widok wejścia do kościoła od strony zachodniej

Fot. 2. Widok elewacji kościoła od strony wschodniej

Fot. 3. Widok elewacji od strony północno –wschodniej

Fot. 4. Widoczne uszkodzenia tynku na elewacji spowodowane niszczącym działaniem wody, wiatru i mrozu oraz na wskutek występującego w ścianach transportu kapilarnego wody z cokołu

Fot. 5. Widok elewacji od strony południowo –zachodniej

Fot. 6. Widok elewacji od strony północno-zachodniej. Widoczne uszkodzenia tynku spowodowane wilgocią na wskutek występującego w ścianach transportu kapilarnego wody z cokołu

Fot. 7, 8. Wnętrze kościoła - widoczne uszkodzenia tynków spowodowane wskutek występującego w ścianach transportu kapilarnego wody z cokołu

Fot. 9. Elewacja zachodnia - drzwi wejściowe do kościoła przewidziane do renowacji

Fot. 10, 11. Widoczne wielokrotne nawarstwienia farb olejnych łuszczące się z ubytkami drewna